

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА ПРОБЛЕМАТИКА У ДОСЛІДЖЕННЯХ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ВІДНОСИН

У статті розглядається соціально-комунікативна проблематика державного управління. Послідовно аналізуються такі її напрямки, як комунікативна діяльність, зв'язки з громадськістю, соціальна взаємодія, інформаційно-комунікативне забезпечення та управлінське спілкування. Автор доходить висновків, що перевага у вітчизняних наукових джерелах з даної проблематики надається зовнішній комунікативній діяльності, тоді як внутрішні соціальні комунікації у системі державного управління потребують подальшого наукового аналізу.

Ключові слова: соціальні комунікації, комунікативна діяльність, зв'язки з громадськістю, інформаційне забезпечення, управлінське спілкування.

В статье рассматривается социально-коммуникативная проблематика государственного управления. Последовательно анализируются такие ее направления, как коммуникативная деятельность, связи с общественностью, социальное взаимодействие, информационно-коммуникативное обеспечение и управленческое общение. Автор приходит к выводу, что преимущество в отечественных научных источниках по данной проблематике отдается внешней коммуникативной деятельности, тогда как внутренние социальные коммуникации в системе государственного управления требуют последующего научного анализа.

Ключевые слова: социальные коммуникации, коммуникативная деятельность, связи с общественностью, информационное обеспечение, управленческое общение.

The article identifies the range of problems connected with the socio-communicative sphere of public administration. It also provides sequential analyzes of the general themes of the problems such as communicative activity, public relations, social interaction, informational and communicative provision, and administrative communication. The author comes to the conclusion that the domestic research sources give preference to the external communicative activity within the range of the earlier identified problem-themes. At the same time the internal social communications in the system of public administration need to be further analyzed.

Key words: social communications, communicative activity, public relations, information providing, management interactions.

Розвиток суспільства відбувається за рахунок розширення системи соціальних комунікацій, підвищення насиченості інформаційного простору. Державне управління як соціально-комунікативний процес потребує ґрунтовного наукового аналізу різноспрямованих соціальних комунікацій у своїй системі. Комунікативістика є науковим напрямком світової філософської та соціально-політичної думки, що поступово застосовується у якості універсальної методології соціального аналізу. Проте, що стосується державного управління, то дослідження його комунікативного змісту перебуває на початкових етапах.

Можна виокремити декілька основних напрямків у вітчизняній науковій думці щодо розуміння соціально-комунікативного змісту державно-управлінських процесів. По-перше, це стосується досліджень комунікативної діяльності в державному управлінні.

Комунікативну діяльність як специфічну галузь активності органів державної влади аналізували такі українські дослідники, як Н. Дніпренко [7], Н. Драгомирецька [8], Т. Кузняка [14], Ю. Молчанова [16], Г. Почепцов [18].

У фундаментальному дослідженні Н. Драгомирецької «Комунікативна діяльність в державному

управлінні: теоретико-методологічний аспект» аналізується саме поняття комунікативної діяльності у державному управлінні. Зокрема, автор стверджує, що комунікації суб'єктів державного управління включені в їх основну діяльність і обслуговують її як засіб [8, с. 67]. Тобто, автор зосереджується на *динамічній* стороні соціально-комунікативного процесу, так званій «впливовій дії», звертаючись до комунікативних зв'язків у системі державного управління.

Близькою є позиція дослідника Т. Кузнякової, що виділяє серед діяльнісних функцій державного управління специфічну «комунікативну функцію». Автор зазначає, що комунікативною функцією державного управління є встановлення зв'язків взаємозалежності у здійсненні завдань і функцій державного управління, поєднання інтересів його суб'єктів [14, с. 260]. Таким чином, державно-управлінські комунікації теж розглядаються у якості специфічного управлінського впливу.

Н. Дніпенко зазначає, що під комунікативним аспектом державного управління розуміється його комунікативна складова, що втілюється через технології пов'язані з організацією комунікацій органів державної влади і суспільства [7, с. 42]. Тобто державно-управлінськими комунікаціями є певна система з вираженою структурою зв'язків та специфічними ознаками. При цьому від поняття інформаційної діяльності комунікативна діяльність органів державного управління відрізняється наявністю зворотного зв'язку з боку суспільства.

Таким чином, можна відмітити, що комунікативна діяльність у системі державного управління багато в чому відповідає поняттю «зв'язки з громадськістю», хоча і виходить за його межі.

Перебіг соціально-комунікативних процесів у галузі державного управління також розглядає Ю. Молчанова. Дослідник зазначає, що основним результатом діяльності державних установ та організацій виступає «продукт», який зазвичай має нематеріальний, а інформаційний характер. Тому ефективність державного управління багато в чому забезпечується системою управлінських впливів, спрямованих на організацію та підтримання управлінської взаємодії з метою успішної реалізації функцій та виконання завдань, що стоять перед державною установою чи організацією [14, с. 430]. Крім розгляду соціальних комунікацій з точки зору управлінського впливу, автор також ставить питання *взаємодії*.

Отже, у дослідженнях комунікативної діяльності в системі державного управління соціальні комунікації зводяться до управлінських і розглядаються лише з точки зору управлінського впливу суб'єкта державного управління. Часом за особливу вимогу комунікативної діяльності виділяється наявність зворотного зв'язку.

Таким чином, на думку автора, можна виділити два напрямки у дослідженні соціально-комунікативної проблематики державного управління – аналіз зв'язків з громадськістю та процесу взаємодії в державному управлінні.

Напрямок досліджень громадських зв'язків є досить розробленим у вітчизняній науковій літературі. Зокрема ПР (зв'язки з громадськістю)

в органах державної влади національного та регіонального рівня, а також місцевого самоврядування аналізувались у роботах І. Ібрагімової [11], І. Ковалевича [26], С. Колоска [13], О. Попроцького [17], Є. Ромата [19], Л. Руїс Мендисабаль [20], А. Серанта [21] та багатьох інших.

Дослідники зосереджуються на зв'язках з громадськістю як технологічному вираженні комунікативного процесу.

Зокрема фахівець з державної комунікативної політики Є. Ромат на підставі проведеного аналізу виокремлює різні типи та види комунікації у системі державного управління, основні її функції, елементи і надає власні рекомендації для підвищення ефективності соціальних комунікацій [19]. Автор зосереджується саме на соціально-комунікативній проблематиці, що стосується галузі ПР-діяльності. Також у цьому напрямку потрібно відмітити роботу Л. Руїс Мендисабаль «Зв'язки з громадськістю як комунікативний аспект державного управління». Автор досліджує зв'язки з громадськістю у якості державно-управлінської комунікативної діяльності у різних сферах – економічній, політичній, соціокультурній. У роботі зазначається, що актуалізація комунікативного аспекту державного управління становить важливий напрям його ефективності [20, с. 3].

С. Колосок у своїх дослідженнях ролі ПР в системі державного управління визначає зв'язки з громадськістю як постійний комунікативно-психологічний прямий та зворотний контакт органів управління будь-якої системи з громадськістю з метою створення, формування та функціонування позитивного іміджу управління, що впливає на виникнення сприятливого середовища для взаємодії обох сторін [13, с. 7]. Тобто в даному випадку зв'язки з громадськістю розглядаються як певна підсистема більш масштабної комунікативної діяльності – взаємодії.

Досить чітко співвідношення понять зв'язків з громадськістю і комунікативної взаємодії в органах державної влади розкрито у роботі О. Бабінової [1]. Зокрема автор зазначає, що ПР передбачає надання саме тієї інформації, яку орган влади чи установа хочуть донести до громадськості про себе та свою діяльність для більш сприятливих умов співпраці, але це ще не взаємодія як результат. Взаємодія – це постійна співпраця у вирішенні як значних, так і повсякденних питань, за якою обидві зі сторін діють відкрито та прозоро [1, с. 6]. Тобто, на відміну від ПР, взаємодія має більш діяльнісні, ніж інформаційні характеристики.

Отже, зв'язки з громадськістю у системі державного управління певним чином розглядаються як вид комунікативної взаємодії між органами державної влади і громадськістю.

Питання взаємодії держави і соціуму досліджувалось у наукових розвідках О. Бабінової [1], Л. Гонюкової [3], В. Козакова [12], Н. Кононенко [27], М. Логунової [15], Р. Скребець [22] та ін.

Н. Кононенко до соціально-комунікативної взаємодії (соціального партнерства) відносить всі види міжсекторної взаємодії, тобто комунікації як з громадськістю, так і з бізнесовими утвореннями [27]. Схожу позицію займає В. Козаков [12]. Це підтверджує попередні висновки про переважання діяльнісного

над інформаційним у понятті комунікативної взаємодії. Причому зв'язки з громадськістю, та й у більш широкому розумінні інформаційна діяльність органів державної влади, мають на меті стимулювати комунікативну взаємодію, що обумовлено самою соціальною природою державного управління.

Отже, соціально-комунікативна взаємодія є нерозривно пов'язаною з проблематикою інформаційно-комунікативного забезпечення системи державного управління. Аналіз інформаційного забезпечення органів державної влади можна вважати окремим напрямком дослідження соціально-комунікативної проблематики державного управління. Останнім часом дана тематика досить глибоко аналізується у працях вітчизняних науковців, адже має значне прикладне значення. Особливості інформаційного забезпечення державного управління розглядали Т. Гаман [2], І. Древицька [9], Д. Терещенко [28], Ю. Уманський [23], І. Шпекторенко [25] та ін.

Інформаційне забезпечення державного управління, певним чином, є зворотнім і нерозривно пов'язаним з процесом зв'язків з громадськістю у державному управлінні. Ці напрямки комунікативної діяльності в системі державного управління є соціальними комунікаціями, що пов'язані із зовнішнім (наколишнім середовищем). Проте суттєвим напрямком соціально-комунікативної діяльності є внутрішні соціальні комунікації в системі державного управління. На відміну від зовнішніх соціальних комунікацій, даний аспект є не досить дослідженим у науковій літературі.

До того ж, соціальні комунікації органів державної влади є не лише управлінськими, тобто субординаційними. Суттєвий комунікативний потенціал мають координаційні відносини, що реалізуються між управлінськими одиницями на засадах рівноправності через перебування на одному ієрархічному рівні.

Крім того, останнім часом, наукові дискусії у галузі адміністративного права ставлять питання про існування такого виду управлінських відносин як реординаційні, для якого характерним є управлінський вплив керованого суб'єкта нижчестоячого органу щодо керуючого суб'єкта вищестоячого органу влади, який має відреагувати на такий вплив у встановленому законом порядку [6, с. 32].

Серед існуючих у вітчизняній науковій думці досліджень переважна більшість присвячена лише формалізованому усному та письмовому управлінському спілкуванню, комунікативній компетентності державних службовців тощо. Наприклад, дана проблематика опрацьована у дослідженнях Т. Гречко [4], Н. Демедишиної [5], С. Загороднюка [10], С. Хаджирадевої [24].

Зокрема С. Загороднюк зазначає, що управлінське спілкування в системі державного управління є поняттям, що характеризує управлінські впливи по управлінській вертикалі й горизонталі шляхом збирання, обробки, аналізу інформації через підтримання зв'язку, взаємозв'язку, взаємодії й прийняття рішень під час спільної професійної діяльності з досягнення державно-управлінських цілей [10, с. 8]. Н. Демедишина до комунікативних ситуацій у державному управлінні відносить підготовку усних та письмових звітів про результати роботи, розробку проектів документів

і комунікативних заходів за власною ініціативою або на вимогу керівництва; публічні виступи на нарадах, конференціях, зборах, семінарах; участь у розробці й прийнятті рішень [5, с. 182].

Таким чином, окремі акти внутрішньої соціально-комунікативної діяльності мають чітко формалізований характер і зводяться до певних письмових та мовленнєвих зразків управлінського та службового спілкування.

Водночас неінституціалізовані внутрішні соціальні комунікації в державному управлінні здебільшого перебувають поза увагою дослідників хоча мають значний соціально-комунікативний зміст, виступаючи певним «контекстом» офіційних комунікативних дій. Це пов'язано з тим, що державне управління, як будь-яке інше соціальне явище, відрізняється своєю системно-символічною природою, особливостями соціальної пам'яті суспільства, своїм знаковим, смисловим та ціннісним змістом, що реалізується в комунікативному процесі. Неформалізовані соціальні комунікації виступають саме простором для руху символічних смислів державно-управлінського світу.

У висновках за викладеним матеріалом можна зазначити, що у вітчизняній науковій літературі щодо аналізу соціально-комунікативної проблематики державного управління виокремлюються кілька напрямків, що досліджують окремі складові соціально-комунікативного процесу системи державного управління. Найбільш ґрунтовними є дослідження державно-управлінської комунікативної діяльності. Здебільшого, соціальні комунікації зводяться до управлінських і розглядаються з точки зору управлінського впливу суб'єкта державного управління на інші суб'єкти, а також громадськість.

Складовими комунікативної діяльності державного управління, що отримали певний аналіз у наукових працях, є такі соціально-комунікативні дії, як зв'язки з громадськістю, взаємодія держави й громадськості та інформаційно-комунікативне забезпечення органів державного управління. На відміну від ПР, взаємодія має більш діяльнісні, ніж інформаційні характеристики у своєму комунікативному вираженні.

Внутрішні соціальні комунікації в системі державного управління, на відміну від зовнішніх, є не досить дослідженими у науковій літературі. При розгляді соціально-комунікативного аспекту субординаційних, координаційних та реординаційних відносин усередині державного управління аналізуються лише засади управлінського спілкування, вимоги формальної письмової та мовленнєвої комунікативної компетентності державних службовців. Неформалізовані внутрішні соціальні комунікації потребують подальшого дослідження та наукового аналізу.

Отже, аналіз соціально-комунікативної проблематики у системі державного управління у вітчизняній науковій літературі відображає детальну розробку напрямку зв'язків з громадськістю як комунікативного аспекту діяльності органів влади, проте це лише невелика, хоча і найбільш динамічна, частина соціальних комунікацій у системі державного управління. Інші прояви соціально-комунікативної проблематики потребують подальшого наукового аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабінова О.О. Взаємодія органів державного управління і місцевого самоврядування з громадськістю: теоретико-методологічний аспект: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / О.О. Бабінова. – К., 2006. – 17 с.
2. Гаман Т.В. До питання забезпечення інформацією органів державного управління / Т.В. Гаман // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2004. – № 4. – С. 307-312.
3. Гонюкова Л. Взаємодія органів державного управління і громадсько-політичних організацій / Л. Гонюкова // Вісник НАДУ. – 2005. – № 2. – С. 306-313.
4. Гречко Т.К. Механізм забезпечення ефективності діяльності державних службовців: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.03 «Державна служба» / Т.К. Гречко. – Дніпропетровськ., 2006. – 23 с.
5. Демедишина Н. Удосконалення комунікативної компетентності як умова професіоналізму державного службовця / Н. Демедишина // Вісник НАДУ. – 2007. – № 1.
6. Дерещ В. Реорганізаційні відносини як окремий вид управлінських відносин між органами виконавчої влади / В. Дерещ // Право України. – 2005. – № 5.
7. Дніпроенко Н.К. Зміна парадигми в державному управлінні інформаційною сферою: комунікативний аспект: Дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Н.К. Дніпроенко. – К., 2005. – 168 с.
8. Драгомирецька Н.М. Комунікативна діяльність в державному управлінні: теоретико-методологічний аспект: Дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 / Н.М. Драгомирецька. – К., 2007. – 464 с.
9. Древицька І.Ю. Інформаційне забезпечення органів регіонального управління в сучасних умовах: Дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / І.Ю. Древицька. – К., 2002. – 173 с.
10. Загороднюк С.В. Розвиток управлінського спілкування в системі підготовки державних службовців: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.03 «Державна служба» / С.В. Загороднюк. – К., 2003. – 26 с.
11. Ібрагімова І. Зв'язки з громадськістю як індикатор ефективності державного управління та показник стану громадянського суспільства / І. Ібрагімова // Вісник УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 27-34.
12. Козаков В. Взаємодія як організаційний принцип та якісний критерій державного управління / В. Козаков // Вісник НАДУ. – 2006. – № 3. – С. 179-189.
13. Колосок С.В. Зв'язки з громадськістю у формуванні іміджу органів державного управління: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / С.В. Колосок – К., 2003. – 20 с.
14. Кузніжкова Т.В. Інформаційне забезпечення роботи державних органів / Т.В. Кузніжкова // Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування: матеріали наук.-практ. конференції. – Одеса: Вид-во ОРІДУ НАДУ, 2005.
15. Логунова М. Значення політичних комунікацій у здійсненні державного управління / М. Логунова // Персонал. – 2007. – № 11.
16. Молчанова Ю. Ефективність управлінської діяльності в системі державної служби: соціально-психологічний аспект / Ю. Молчанова // Вісник НАДУ. – 2005. – № 1. – С. 427-434.
17. Попроцький О. Механізм державного регулювання інформаційних потоків при формуванні громадської думки / О. Попроцький // Вісник НАДУ. – 2008. – № 1. – С. 114-120.
18. Почепцов Г.Г. Інформаційна політика: навч. посіб. / Г.Г. Почепцов, С.А. Чукут – К.: Знання, 2006. – 663 с.
19. Ромат С.В. Трансформація моделі державного управління рекламною діяльністю у перехідних умовах: монографія / С.В. Ромат. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – 380 с.
20. Руїс Мендисабаль Л.М. Зв'язки з громадськістю як комунікативний аспект державного управління: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Л.М. Руїс Мендисабаль. – К., 2001. – 16 с.
21. Серант А.Й. Зв'язки з громадськістю в системі місцевих органів влади (державно-управлінський аспект): Дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / А.Й. Серант. – Львів, 2006. – 167 с.
22. Скребець Р. Інформаційний менеджмент як інструмент забезпечення відкритості й прозорості в діяльності органів державного управління України / Р. Скребець // Вісник НАДУ. – 2008. – № 2. – С. 70-77.
23. Уманський Ю.В. Інформаційне забезпечення системи державного управління: Дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Ю.В. Уманський – Запоріжжя, 2008.
24. Хаджирадева С.К. Підготовка державних службовців до професійно-мовленневої комунікації: концептуальні засади й стратегія модернізації технологій: Автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: спец. 25.00.03 «Державна служба» / С.К. Хаджирадева. – К., 2006. – 37 с.
25. Шпекторенко І.В. Інформаційне суспільство і державна служба / І.В. Шпекторенко // Університетські наукові записки. – 2006. – № 3-4. – С. 421-424.
26. Ковалевич І.П. Теоретичні засади забезпечення зворотного зв'язку в державному управлінні [Електронний ресурс] / Державне будівництво: Електрон. наук. фах. видання. – 2008. – № 2. – Режим доступу: www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/n_2_2008/doc/1/15.pdf. – Заголовок з екрана.
27. Кононенко Н.Н. Соціальне партнерство як тип соціального управління [Електронний ресурс] / Державне будівництво: Електрон. наук. фах. журн. – 2007. – № 2. – Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/n_2_2007/. – Заголовок з екрана.
28. Терещенко Д.А. Роль інформаційно-комунікативного забезпечення потреб споживачів у процесі надання управлінських послуг на рівні місцевих органів влади [Електронний ресурс] / Державне будівництво: Електрон. наук. фах. журн. – 2007. – № 1. – Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/n_1_2007_2/. – Заголовок з екрана.

Рецензенти: Котляр Ю.В. – д.і.н., професор;
Коваль Г.В. – к.політ.н., в.о. доцента.